

ფაზისის ურბანული ხილვადობა: მეხსიერების ტრანსფორმაცია ქალაქ ფოთში

სტატიაში განხილულია ურბანული მეხსიერების ტრანსფორმაციის პროცესი საპორტო ქალაქ ფოთში. კერძოდ, ნარატივი ანტიკური ფაზისისა და ფოთის იგივეობის შესახებ და მისი გააზრების ტენდენცია „ურბანული რეჟიმების“²⁴ ცვლილების კონტექსტში. მეხსიერება და ქალაქის მთავარი ნარატივების (Master Narratives) რეინტერპრეტაცია-გადააზრებით ურბანული რეჟიმის (იდეოლოგიურ-პოლიტიკური დისკურსის) ლეგიტიმაცია ხდება. მეხსიერებისა და წარსულის გახსენების მეშვეობით, იდეები განგრძობითად მატერიალიზდება და იდეებს ხილვადს, ცხადს ხდის. პიერ ნორამ (1989, 7) შენიშნა, რომ წარსული არამყარია და მის შესახებ მსჯელობა და ინტერპრეტაციები აქტიურად იმიტომ მიმდინარეობს, რომ მისგან არაფერი რჩება. მეხსიერება იძლევა წარსულთან ბმის საშუალებას. ნორამ მეხსიერება და ისტორია ერთმანეთისგან გამიჯნა, ისტორია ინსტიტუციურ პროდუქტად, ხოლო მეხსიერება ყოველდღიური სოციალური პრაქტიკის ნაწილად მიიჩნია (Nora 1989, 12).

ინსტიტუციური მეხსიერების პოლიტიკის ფორმირების დროს ყოფითი, სოციალური გამოცდილება რეფლექსიურ და რეპრეზენტაციულ თვისებას იძენს. თანამედროვე პროცესების ასახსნელად, ძველ გამოცდილებასთან მიბრუნება და პრაქტიკაში გადმოტანა ხდება, რომელიც ფუნქციურად ფორმირდება სივრცეში და ურბანულ ლანდშაფტთან არის მიბმული (იხ. Lawrence & Low 1990).

სტატია ანდრეა ბრიგენტის სოციალური ხილვადობის (Visibility) კონცეფციას ეფუძნება, რომლის მიხედვითაც სოციალური პროცესების სიცხადე, ხილვადობის (განსაკუთრებული) რეჟიმების (Regimes of visibility) მიხედვით ხდება ხელშესახები.

24 ნაშრომში ტერმინი ურბანული რეჟიმი გამოყენებულია პოზიტიური მნიშვნელობით. ტერმინში მოიაზრება სხვადასხვა იდეოლოგიების პერიოდში ქალაქის ინფრასტრუქტურულ მონაცემებზე პასუხისმგებელი ორგანიზაციები.

ხილვადობის რეჟიმი განისაზღვრება, როგორც იდეოლოგიურ კონტექსტზე დამოკიდებული სოციალური აქტივობა, რომელიც მიბმულია სივრცეზე, ტერიტორიაზე და ვლინდება დანახვაში, შეხედვაში, აღქმასა და ცნობაში (Brighenti 2010, 2-4). ნაშრომში ხილვადობის ტერიტორიად გაიზრება ქალაქი ფოთი, სადაც მეხსიერების ანტიკური ნარატივი, მატერიალურად ვლინდება მის მატარებლებში - ადამიანებსა და არქიტექტურაში. სტატიაში საპორტო ინფრასტრუქტურა გააზრებულია, როგორც ურბანული ლანდშაფტის არქიტექტურული ნაწილი.

ხილვადობის ცნობა/აღიარება, კონტროლთანაა დაკავშირებული, რომელიც ურბანული რეჟიმის ძალის არტიკულირების ინსტრუმენტია. ურბანული გარემო „საჯარო ასპარეზო“ (Public domain) სივრცითი წესრიგისა, რომელიც არსებობს მატერიალურსა და წარმოსახვითს შორის. სივრცე არ ეკუთვნის ფორმალურ ინსტიტუციებს „საჯარო ასპარეზში“, რადგანაც იგი ყურადღებისა და აფექტის წარმოსახვითი ერთობის მიერ კომუნალურად ორგანიზდება, ამიტომ მეხსიერების სივრცეში არტიკულირების დროს, ნორმატიულ კონსტრუქტებთან ერთად, ადგილს სოციალური პრაქტიკაც იკავებს, რომელიც „ქაოტურად შეთანხმებულია“ (იხ. Brighenti 2010, 110-125).

ერიკ ჰობსბაუმი, (1983) ნაშრომში - „ტრადიციის გამოგონება“, მოდერნულობას ეხება და ტრადიციას მეცხრამეტე-მეოცე საუკუნის ინდუსტრიული ცვალებადობის კონტექსტში ახასიათებს. ჰობსმაუმთან ტრადიციის გამოგონება მოიცავს: რეალურად გამოგონილ, კონსტრუირებულ ტრადიციასაც, ფორმალურად ინსტიტუირებულსაც და იმათაც, რომელიც წარმოქმნისთანავე სწრაფად ახერხებენ გამყარებას (Hobsbawm 1983, 1). ერიკ ჰობსბაუმის ტრადიციის გამოგონებაზე დაყრდნობით, შემოგთავაზებთ ტერმინს - „თხრობის გამოგონება“ (Invention of narration), სადაც ტრადიციულად არსებული პრაქტიკა და მეხსიერება, იდეოლოგიურ კონტექსტს ერგება და თხრობის გამოგონების მეშვეობით, ურბანულ რეჟიმს წარსულ გამოცდილებასთან აკავშირებს. მაგალითად, საბჭოთა ეპოქაში, ურბანულ სივრცეში ფაზისის, ალეგორიული „თხრობის გამო-

გონების“ მეშვეობით, ხდებოდა საბჭოთა ინდუსტრიული პროექტების ლეგიტიმაცია. შედეგად, მოსახლეობას უჩნდებოდა განცდა იდეოლოგიის სისწორისა, რომელიც ქალაქში ისტორიულად დაეფუძნებოდა ანტიკურ კოლხურ გამოცდილებას.

მეხსიერების სოციალური ასპექტების კვლევა მორის ჰალბვაქსის სახელთანაა დაკავშირებული, რომელმაც დაახასიათა კოლექტიური მეხსიერება და მეხსიერების სოციალური ჩარჩოები. ინდივიდუალური ფიქრები ადგილს იკავებენ ამ სოციალურ ჩარჩოებში და გახსენების აქტზე პასუხისმგებლები ხდებიან. მეხსიერების კოლექტიური ჩარჩოები წარმოადგენენ ერთი საზოგადოების ბევრი ინდივიდის პიროვნული გახსენებების კომბინაციებს (Halbwachs 1992, 38). იან ასმანთან კოლექტიური მეხსიერების ფორმად განხილულია კულტურული მეხსიერება, რომელიც ჯგუფის მიერაა გაზიარებული. კულტურული მეხსიერება ინსტიტუციაა, რომელიც სიმბოლურ ფორმებშია არტიკულირებული (Assmannj. 2008, 110-11).

სტატიამი სოციალური ერთობა ქალაქია, მეხსიერების ჩარჩო - ანტიკური ფაზისის ნარატივი, რომელიც წარმოადგენს ურბანული რეჟიმებისა და ინდივიდთა გახსენების კომბინაციებს და მისი რეპრეზენტაციები, ქალაქის იდენტობას აყალიბებს. კვლევა შეეხება ანტიკური ფაზისის მთავარი ნარატივის ინდივიდუალურ რეპრეზენტაციებსა და გახსენების სოციალურ ჩარჩოს, რომელიც პროექტირებულია იდეოლოგიური გამოცდილებებით. ჰალბვაქსი შენიშნავს, რომ თითოეული ეპოქა, რომლის დამახსოვრებას ადამიანები ახდენენ, განგრძობითი და ახასიათებს კვლავწარმოება. ხოლო, როდესაც კონკრეტული მოგონება ეპოქისთვის მისაღები არაა, მისგან დისტანცირება ხდება (Halbwachs 1992, 47). პრაქტიკაში მეხსიერება, გახსენება სისტემური ხასიათისაა და მემორიალები (ამბები, იდეები, ვიზუალური გამოვლინებები) შესაძლებელს ხდის მეხსიერების რეკონსტრუქციას (იხ. Halbwachs 1992, 53). ფაზისის ნარატივი არის ანტიკური მეხსიერება, მემორიალური იდეა. იგი საბჭოთა ადგილობრივი პრაქტიკის გახსენებასთანაა დაკავშირებული და ადგილობრივთა რეფლექსიაა თანამედროვე ნეოლიბერალური ურბანული პროცესის საპასუხოდ.

ალეიდა ასმანი და ლინდა შორტი (2012) მეხსიერებას პოლიტიკური ცვლილებების კონტექსტში განიხილავენ. ისინი შენიშნავენ, რომ მეხსიერება გახსენების ახალ მოქმედებებში შესაძლოა რეკონსტრუირდეს, რადგან წარსული არ ახდენს გავლენას თანამედროვე საზოგადოებაზე. თუმცა, წარსულის რეპრეზენტაციებია ის, რაც მოქმედებს და მიღებულია სპეციფიკური კულტურული ჩარჩოსა და პოლიტიკის ფარგლებში. სანამ მოგონებები ხატებად არ გადმოიტანება, როგორც კომუნიკაციის საშუალებები, ისინი ვირტუალურია, ამიტომ რაც რეალური გვგონია პრაქტიკაში, ინტერპრეტაციის მოქმედების შედეგია. პოლიტიკური ცვლილებების შედეგად, ახალი იდეოლოგიური ჩარჩოები, საჯარო სივრცეში წარსულის ახლებურ რეპრეზენტაციას მიმართავენ, რამაც შეიძლება აქამდე არსებულ მეხსიერების ჩარჩოსთან მოახდინოს შეპირისპირება, რადგანაც პიროვნებების მოგონებები და ბიოგრაფიები თაობებს გადაეცემა და იდეოლოგიური ცვლილების მიუხედავად, მეტ-ნაკლებად რეზისტენტულია. ამიტომაც, მეხსიერება თავადაა ცვლილებების აგენტი და ახლებურ რეალობაში შესაძლოა მან შექმნას მოქმედების სოციალური ჩარჩო, ან იქცეს ცვლილებების შემაფერხებლად (Assmann A. & Shortt 2012, 3-5).

მეხსიერების შესწავლით დაინტერესებულ ანთროპოლოგებს, აინტერესებთ, როგორ მოქმედებს მეხსიერება საჯარო ცხოვრების ემოციურ და პოლიტიზირებულ სივრცეებზე (White 2006, 335). როდესაც საქმე საჯარო სივრცეს ეხება, ქალაქები, ცვლილებების მუდმივმოქმედ არეალებად გაიგება, რადგან ფუნქციური ცვლილება ისტორიული გამოცდილების მქონე ქალაქში, გავლენას ახდენს ურბანული მეხსიერების ცვლილებაზე (იხ. Özarslan 2003, Erbey2017).

მეხსიერების ტრანსფორმაციის შესწავლის გამოცდილება ქართულ ეთნოლოგია-ანთროპოლოგიურ მიმართულებაში დღითიდღე იზრდება. როზეტა გუჯაჯიანის კვლევები შეეხება თანამედროვე ყოფაში ისტორიული მეხსიერების ფორმირებისა და რეპრეზენტაციის სოციალურ ასპექტებს (გუჯაჯიანი 2017), ასევე თურქეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ეთნიკურ ქართველებში

ქალაქ ბათუმის მახსოვრობასა და მის რეპრეზენტაციებს (გუჯეჯიანი 2013). ქეთევან ხუციშვილის კვლევა, ალვანში, სივრცეში ხილულ საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა სოციალური გამოცდილების დამახსოვრებას ეხება (ხუციშვილი 2021). თეა ქამუშაძის სადოქტორო დისერტაცია ქალაქ რუსთავში მეხსიერებისა და ისტორიის ურთიერთმიმართების, დავიწყებისა და მეხსიერების, როგორც ისტორიის გაგრძელების შესახებაა (ქამუშაძე 2017, 14). ქამუშაძე, საბჭოთა რუსთავის მშენებლობის სოციალისტური ნარატივების შესახებ მსჯელობს, რომელიც ისტორიის უწყვეტობის, საბჭოთა რუსთავის ისტორიულ ბაზისებზე მშენებლობის რეპრეზენტაციებისათვის გამოიყენებოდა (ქამუშაძე 2017, 22). ქართველ მკვლევართა გამოცდილების საფუძველზე ნაშრომში განხილულია ქალაქ ფოთის ისტორიული მეხსიერების ურბანული ხილვადობა, რომელიც იდეოლოგიათა ცვალებადობის ფონზე ქალაქში ღირებულებებს ხდის ხილვადს და სოციალურ რეფლექსიებს აორგანიზებს.

ქალაქ ფოთის ნაციონალური ნარატივების ფორმირება, ისტორიული გამოცდილების განგრძობითობა, საბჭოთა ინდუსტრიული პოლიტიკის ანტიკური კოლხეთის ქალაქის ფაზისის სამართალმემკვიდრეობასთან დაკავშირების მცდელობას წარმოადგენდა. უძველესი ქალაქის, ფაზისის სამართალმემკვიდრედ ფოთის გამოცხადებით, საბჭოთა იდეოლოგიამ შექმნა ნარატივი, რომელიც შეუპირისპირდა ნიკო ნიკოლაძის (1894-1914) ფოთის პერიოდის მოდერნულობას, გადაფარა იგი და შემდგომ „თხრობის გამოგონების“ მეშვეობით დაიქვემდებარა. 1990-იანი წლების დასაწყისში საბჭოთა სისტემა მოიშალა. იდეოლოგია, რომელსაც ფაზისური ნარატივი ემსახურა, დაინგრა. ახალ, ეროვნულ სახელმწიფოში, ქალაქს ახალი იდენტობის ფორმირება მოუხდა. კონფლიქტებმა, ნეო-ლიბერალურმა ეკონომიკურმა პროცესებმა და სანარმოო ინდუსტრიის ამორტიზებამ, ფაზისური ნარატივი, საბჭოთა პერიოდის ქალაქის ნოსტალგიასთან დააკავშირა.

სტატია ეფუძნება ეთნოგრაფიულ კვლევას, რომელიც ჩატარდა პერიოდულად, 2019 წლის დეკემბერში, 2020 წლის

ივლისსა და სექტემბერში და 2021-2022 წლების ნოემბერ-იანვარში. კვლევის დროს გამოყენებულია დაკვირდებისა და ნახევრად-სტრუქტურირებული ინტერვიუების მეთოდები. სტატია შესრულებულია სადოქტორო კვლევითი პროექტის ფარგლებში, რომელიც ფოთისა (საქართველო) და ლიეპაიის (ლატვია) ურბანული ხივლადობისა და მესხიერების ფორმირების ანთროპოლოგიურ შესწავლას შეეხება. ფოთში მუშაობის დროს, ქალაქის ურბანულ ხილვადობაზე, მისი არქიტექტურულად ფორმირებული ლანდშაფტის შესწავლაზე ვაკეთებდი აქცენტს. კვლევის დროს წინა პლანზე წამოიწია თანამედროვე ყოფაში ანტიკური ფაზისის ნარატივის გააზრების პრობლემამ, რამდენადაც, ინფორმანტები თხრობას ქალაქის შესახებ, ანტიკური ფაზისის ამბებით იწყებდნენ. ნიკოლაძის პერიოდის ფოთის შემთხვევაში, არქიტექტურულად ფორმირებული ხილვადი მარკერები ქალაქგეგმარებით, შენობა-ნაგებობებით მატერიალიზდება. ფაზისის შემთხვევაში, ხილვადი ანტიკური პერიოდის ხელშესახები მატერიალური ფაქტები არ გვხვდება. ამიტომ, ხდება მიმართვა არქეოლოგიასთან, რომელიც მიმდებარე ტერიტორიაზე ნაპოვნი მასალის ინტერპრეტაციებს ეფუძნება.

სტატიის ეთნოგრაფიულ ნაწილში განხილულია ადგილობრივთა სოციალური რეფლექსიები ანტიკური ფაზისის შესახებ, რომელიც ფოთის ანტიკურ იდენტობას წარმოაჩენს და საბჭოთა ურბანულ ინფრასტრუქტურულ ნოსტალგიასთანაა დაკავშირებული. გარდა ეთნოგრაფიული მასალისა, სტატია წყაროთმცოდნეობით ანალიზს ეყრდნობა. მასალის ანალიზის პროცესში გამოყენებულია, მეორეული და დისკურსის ანალიზის მეთოდები.

საბჭოთა ხელისუფლება ქმნიდა, გარდაქმნიდა ან ანადგურებდა წარსულის იმ ხილვად სიმბოლოებს, რომლებიც იდეოლოგიის მიღმა იყო და ტრადიციულად გამოხატავდა მანამდე არსებულ ურბანულ რეჟიმ(ებ)ს(Lawson 2001, 28). იდეოლოგიური ცვლილებები საქართველოს საპორტო ქალაქ ფოთსაც შეეხო. ფაზისი იყო თუ ფოთი, იგი ქართული ისტორიული და მითოლოგიური დისკუსიის ნაწილს უწყვეტად წარმოადგენდა.

საბჭოთა იდეოლოგიისათვის ფოთისა და ფაზისის იგივეობა მომგებიანი იყო, რომელიც შეეხებოდა უძველეს ბერძნულ-ქართულ ურთიერთობებს.

ქალაქში სიმბოლურად მატერიალიზდებოდა არგონავტების მითოლოგია, იმ ადგილთან, სადაც აპოლონიოს როდოსელს უნდა ეგულისხმა მდინარე ფაზისი, საწყისი კოლხეთის სამეფოსაკენ. ინდუსტირალიზაცია-მოდერნიზაციასთან ერთად, საბჭოთა ელიტა მითოლოგიასა და უძველეს კოლხურ ნარატივებს ხილვად ფორმებს აძლევდა, ამიტომაც ინფრასტრუქტურულ პროექტებს მოიხსენიებდა, როგორც, „განახლებული კოლხიდა“, „ახალი კოლხიდა“. „ფაზისს“ უწოდებდა აქ შექმნილ საზღვაო და ინდუსტრიულ ინფრასტრუქტურას და ასე შემდეგ. ამ გზით ხდებოდა საბჭოთა მოდერნული პროექტები ქალაქ ფოთში ხილვადი, რომელიც მოქალაქის წარმოდგენაში ფესვგადგმული იყო ისტორიაში და ერთმანეთთან აკავშირებდა ქართულ-ბერძნულ კულტურას და საბჭოთა ნაციონალიზმისთვის მცირე ეროვნულ კონტრიბუციას აკეთებდა.

ფოთის, როგორც ფაზისის მემკვიდრე ქალაქის ნარატივი, აკადემიურად ფორმირდა და არტიკულირდა ხილვად პროცესებში. საბჭოთა პერიოდამდე დიბუა დე მონტეფიორემ, შაფრანოვმა, ბრუნმა, ელნიცკმა, ივარაუდეს რომ ფაზისი მდებარეობდა ფოთის ტერიტორიის მიმდებარედ (ჯანელიძე 1973, 5; ლორთქიფანიძე და მიქელაძე 1972, 18-21).

ფოთის ანტიკური წარმომავლობა იდეოლოგიურ დისკურსში მეორე მსოფლიო ომის ბოლოს გამოჩნდა. არგუმენტირებისთვის სტრაბონს იმონებდნენ, რომელმაც აღწერა, რომ ზღვის სანაპიროზე, იქ სადაც მდინარე უერთდებოდა ზღვას მდებარეობდა ქალაქი ფაზისი, რომელსაც ასევე ერტყა ტბა (იხ. ყაუხჩიშვილი 1957, 190). თანამედროვე ასეთი ქალაქი, შავი ზღვის სანაპიროზე ფოთია, მდინარე რიონითა და ტბა პალიასტომით.

1944 წელს მაქსიმე ბერძნიშვილმა გამოაქვეყნა ნაშრომი სახელწოდებით „ღევონდის ცნობები ფოთის შესახებ“. ბერძნიშვილმა სომეხი ისტორიკოსის, ღევონდ ვარდაპეტის „ხალიფათა ისტორია“ განიხილა, სადაც ნახსენებია ფოთი. ბერძნიშვილის

აღწერით, დოკუმენტში მოხსენიებულია, რომ არაბთა ლაშქრობას გაქცეულმა სომეხმა კურაპალატმა სუმბატმა თავი შეაფარა ფოთს, ეგერის მხარეს. ბერძნიშვილისათვის, ეგერთა მინა სამეგრელოა. ფოთი, უძველესი ბერძნული ქალაქის, ფაზისის ქართული სახელწოდება. ბერძნიშვილმა ფოთი და ფაზისი ერთმანეთთან გააიგივა (ბერძნიშვილი 1944, 201-208).

მოსაზრება ფაზისის ბერძნული სახელდების წარმომავლობის შესახებ, ანტიკურ ბერძნულ კულტურას უპირატესად აყენებდა. მოგვიანებით, პაჭკორიამ აღნიშნა, რომ ბერძნიშვილმა შეცდომით მოიხსენია ფაზისი ბერძნების მიერ დაარსებულ ემიპირიონად და არ გაითვალისწინა ადგილობრივი ურბანული დასახლების მნიშვნელობა. პაჭკორია სიმონ ყაუხჩიშვილის მოსაზრებას დაეყდრნო, რომლის თანახმადაც, ბერძნების გამოჩენის დროს, ფაზისი უკვე იყო მაღალგანვითარებული ქალაქი (პაჭკორია 1970, 3). ფაზისი-ფოთის იგივეობის მატერიალური დადასტურებისათვის არქეოლოგიურ მასალებს მიმართეს და ივარაუდეს, რომ ფაზისი მდებარეობდა ფოთის მიმდებარედ, ზღვის სანაპიროდან 5-15 კილომეტრის დაშორებით (ჯანელიძე 1973, 6).²⁵

საბჭოთა პერიოდის ადგილობრივი ჟურნალ-გაზეთები ფოთის საფუძვლებს და საბჭოთა ხელისუფლებას ქალაქში ანტიკური ფაზისის იდეალების გამგრძელებლად მოიხსენიებდნენ. ახალგაზრდა კომუნისტი (1940) იუწყებოდა, რომ იმპერიათა გზაგასაყარზე მდებარე ძველი ფაზისი, სავაჭრო თვალსაზრისით იყო მიმზიდველი, მის მნიშვნელობაზე მიუთითებდა კოლხეთის აკადემიის არსებობაც (ახალგაზრდა კომუნისტი 1940, 3). მაგრამ, ფოთის დამცრობა, დროის მსვლელობასთან ერთად მოხდა და იგი ჭუჭყიან ტერიტორიად იქცა, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე, ხოლო ახალი რეჟიმის პირობებში ქალაქი სანიმუშო სანავსადგურო, კულტურულ და კეთილმოწყობილ ქალაქად ტრანსფორმირდა (ნუცუბიძე 1957, 2).

1974 წელს ფოთში დაარსდა ფაზისის სახალხო აკადემია, რომელიც ძველი ფაზისის საგანმანათლებლო ტრადიციების

25 ერთ-ერთი მოსაზრებით ფაზისი მდებარეობდა ვანის რაიონში, რომელიც 60 კილომეტრითაა დაშორებული ზღვის სანაპიროდან (ჯანელიძე 1973, 6, 16).

გამგრძელებლად გამოცხადდა. სახალხო აკადემიის მეშვეობით, საბჭოთა ხელისუფლება ხილულად ახდენდა მანიფესტირებას, რომ კომუნისტური იდეოლოგია არ იყო უცხო ადამიანებისათვის, ეს იყო სახეცვლილი, მოდერნიზებული ღირებულება, რომელიც ანტიკურ დიდებულებას აბრუნებდა ქალაქში (იხ. ახალიკოლხეთი 1974, 1).

ფაზისი ფოთის წარსულად, ფაზისობა კი ქალაქის მთავარ დღესასწაულად გამოცხადდა. 1981 წელს ფოთში პირველად აღინიშნა ფაზისობა, რომელიც საბჭოთა საქართველოს სამოცი წლის იუბილეს მიეძღვნა. ამ დღეს მოეწყო თეატრალური დადგმა, გათამაშდა სცენები არგონავტების მოგზაურობიდან, „შავზნელი“ ოსმალური პერიოდიდან, ცარისტული და ნიკოლაძისეული დროიდან. ფაზისის, არგონავტებისა და კოლხური მითის შემდეგ, პომპეზურად წარმოადგინეს საბჭოთა პერიოდი, რომელიც ათასეული წლების შემდეგ, ძველი ფაზისელების დიდების დაბრუნების შთაბეჭდილებას ქმნიდა (ქოიავა 1981, 2).

„ფაზისობიდან ფაზისობამდე. სწორედ ყველაზე უფრო აქ ვლინდება ფოთელთა პატრიოტობა, ისინი ერთგვარ ანგარიშს აბარებენ ფაზისობიდან ფაზისობამდე განეული მუშაობის შესახებ ფაზისობა ტრადიციულად სსრ კავშირის კონსტიტუციის წლისთავზე (1977 წლის ოქტომბრის კონსტიტუცია) იმართება, ეს კიდევ ხაზს უსვამს მის ინტერნაციონალიზმს“ (ახალი კოლხეთი 1985, 1).

ფაზისის და ფოთის იგივეობა გაამყარა ტიმ სევერინის მოგზაურობამ. 1984 წლის 22 ივლისს ფოთის აკვატორიაში საბერძნეთიდან კოლხეთისაკენ დაძრული ნიჩბებიანი ხომალდი არგო შევიდა, რომელსაც ტიმ სევერინი ხელმძღვანელობდა (ჩიტაია 1984, 3). მისალმებისას ადგილობრივებმა მოგზაურს მიმართეს, რომ ისინი ფოთში-ფაზისში იყვნენ, რომელშიც დიდი ქვეყნის ძლიერი გული სცემს (იხ. ახალი კოლხეთი 1984, 1).

საბჭოთა ხელისუფლებისა და პოლიტიკის მარცხს, ახალ ეროვნულ სახელმწიფოებში, ხანგრძლივი პოსტსაბჭოთა პერიოდი მოყვავა, სადაც ურბანული ნარატივები ახალ ღირებულებათა სისტემაში მოექცა. საქართველოს ქალაქებში საბჭოთა ნაციო-

ნალიზში, ეროვნულმა ნაციონალიზმმა ჩაანაცვლა. თანამედროვე პოლიტიკურ დისკურსში, წარსულის ინტერპრეტაცია ეფუძნება ქართული ეროვნული იდენტობის გამყარებასა და მასზე დაყრდნობით, ევროპულ მისწრაფებებთან დაახლოებას. ამ დროს ფოთის, როგორც უძველესი ცივილიზაციის კარიბჭის მეტაფორის რეპრეზენტაცია ხდება (იხ. საქართველოს რესპუბლიკა 1993, 1, 3).²⁶ პოსტსაბჭოთა პერიოდში დამოუკიდებლობის მოპოვება და მოშლილი სისტემის ხილვადი მარკერების მიმართ აგრესიული მოპყრობა შეეხო ურბანულ ლანდშაფტში კონსტრუირებულ არქიტექტურას. წარსულისადმი შურისძიება, 1993 წელს ფაზისის სახალხო აკადემიის შენობის განაგდურებაში გამოვლინდა. იწვოდა ფაზისის აკადემია, რომელსაც მიჰყვებოდა საბჭოთა, ხელოვნურად შეთავაზებული მეხსიერება, ახლის დაბადების იმედით და/ან უიმედობით (იხ. დონაძე, 1992, 2; მინდელი 1993, 4).

პოსტსაბჭოთა პერიოდმა ქალაქის ფაზისური ნარატივის თხრობაში სამი მიმართულება გამოკვეთა: 1. ფაზისის ლოკალიზაციის აკადემიური გადააზრება 2. ადგილობრივი ნაციონალური ნარატივის გამყარება (ფაზისი დისკურსის არა საბჭოთა, არამედ ქართულ ეროვნულ დისკურსში შემოყვანა) 3. მეხსიერების ცოცხალი რეპრეზენტაციები (რომელიც ანტიკურ მეტაფორას საბჭოთა ნოსტალგიებთან და თანამედროვე პოლიტიკურ იდეოლოგიასთან აკავშირებს).

აკადემიურ დისკურსში ფაზისის ნარატივის გადააზრებას ეხება ანანია ჯაფარიძე (2010). ავტორი ეყრდნობა თინათინ ყაუხჩიშვილის (1957, 283) ცნობას, რომელიც სტრაბონის ნაშრომის ანალიზის საფუძველზე ასკვნის, რომ კოლხეთი მდებარეობდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, რადგან სტრაბონის მიერ მოხაზული საზღვრები, კოლხეთს იმ შემთხვევაში მოაქცევდა არმენიის გასწვრივ, ხოლო იბერიასა და ალბანიას მის ზემოთ, თუ კოლხეთი ჭოროხის ხეობაში იქნებოდა (ჯაფარიძე

²⁶ გარდა ამისა, მიმდინარე არქეოლოგიური კვლევები შეეხება ფაზისის ზუსტი ადგილმდებარეობის დადგენას, იმისათვის, რომ მოხდეს ევროპული ცივილიზაციის კვალის კიდევ ერთხელ დადასტურება საქართველოს ტერიტორიაზე. აღსანიშნავია, ქართველი და იაპონელი არქეოლოგების ერთობლივი პროექტი, რომელშიც ჩართულია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი და კობეს უნივერსიტეტი (ობლაძე 2019, 11).

2010, 21). ჯაფარიძის ცნობით ირკვევა, რომ საბჭოთა პერიოდში აქცენტი გაკეთდა ამბის თხრობაზე და არა მის შინაარსზე.

გარდა სტრაბონის ნაშრომისა, ჯაფარიძე იმონუმებს პროკოფი კესარიელის წიგნს, ომი სპარსელებთან, საიდანაც დგინდება, რომ ფაზისი მდინარე ჭოროხია. ირკვევა, რომ რომაელებს, მდინარის ორივე მხარეს, უზარმაზარი კლდეები გაუვლიათ. ამ გზებს რომაელები „კლისურებს“ უწოდებდნენ. ჯაფარიძე შენიშნავს, რომ რიონის ნაპირზე არსადაა ისეთი კლდეები, როგორც პროკოფიმ აღწერა, განსხვავებით ჭოროხის სანაპიროსაგან, რაც მიუთითებს, რომ პროკოფის ფაზისი არ არის მდინარე რიონი (ჯაფარიძე 2010, 108).

საისტორიო მასალის რეინტერპრეტაციასთან ერთად, არქეოლოგიური ანალიზის საფუძველზე გამოთქმულია აზრი, ფაზისისა და ფოთის სხვადასხვაობის შესახებ. გამყრელიძის არგუმენტაციით, ფოთის მიმდებარე ტერიტორიაზე არ დასტურდება ბერძნული კულტურის ბეგავლენა ყოფაზე, რადგანაც თუ ფოთი ფაზისია, მაშინ ბერძნული დიდი კოლონიზაცია მას ძვ.წ. VIII-VII საუკუნეებში არ შეხებია (გამყრელიძე 2003, 107, 172).

ეთნოგრაფმა, ჯულიეტა რუხაძემ აღნიშნა, რომ ფაზისი ელინისტური ხანის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ქალაქი, ფოთად ბევრი მეცნიერის მიერ შეცდომითაა მიჩნეული, რადგან დაგროვილი არქეოლოგიური მასალები უარყოფენ ფოთისა და ფაზისის იგივეობას. რუხაძისათვის გაურკვეველი იყო, რატომ არც ერთ წყაროში არ ჩანდა ქალაქი, რომელიც საბჭოთა დროში იყო ნახსენები მეთხუთმეტე საკუნუნეში არსებულად (რუხაძე 2001, 42).

ფაზისის ლოკალიზაციის ახლებური გააზრება საბჭოთა პერიოდში ნაცადი ხერხი იყო, რომელიც ფოთსა და ფაზისს ერთმანეთისაგან მიჯნავდა, თუმცა ადგილობრივ და საკავშირო პოლიტიკას მძიმე საპორტო ინფრასტრუქტურა ფოთსა და მის ნავსადგურში ჰქონდა ორგანიზებული. ანტიკური ფაზისური ნარატივი მის ურბანულ პოლიტიკას ფოთში აძლევდა ლეგიტიმაციას, ამიტომ ფაზისის სხვა ადგილას ლოკალიზების საკითხმა, ფართო გავრცელება ვერ ჰპოვა.

ნაციონალიზაციასთან ერთად დაიწყო ფოთისა და ფაზისის ახალ დისკურსში მოქცევის მცდელობა.

„ფაზისი, კოლხური კულტურა ჩვენი საერთო სიამაყეა! აი, დღესაც საქართველო თავის ახალ, დამოუკიდებელ სახელმწიფოს აშენებს და დღესაც ჩვენი იმედი ან მზერა დიდი ფაზისის მემკვიდრე - ფოთზეა მიპყრობილი“ (ჩხეიძე 2005, 212).

ფაზისის სახალხო აკადემია, ფაზისის საერო აკადემიად იქცა, რომელმაც ქალაქში ნაციონალური ნარატივების შექმნა ითავა. მისი ინიციატივით ქალაქში 1996 წლის 24 ნოემბერს ფაზისობის დღესასწაულზე დაიდგა ცოტნე დადიანის ძეგლი, რომელიც ქართველების ერთ-ერთი გმირია მონღოლების წინააღმდეგ ბრძოლაში (ნადარაია 2005, 111). ადგილობრივმა, ყოფილმა საბჭოთა ნომეკლატებმა დაიწყეს მსჯელობა ფოთის სახელის ფაზისით შეცვლის შესახებ (იხ. ქოიავა 1989, 3). ქალაქ ფოთის მუნიციპალიტეტის საზოგადოებრივმა სათათბირომ და ფაზისის საერო-სამეცნიერო აკადემიამ 2016 წლის 30 ივნისს საქართველოს მთავრობასა და საპატრიარქოს წერილით მიმართეს, რომ ქალაქ ფოთისათვის და ეპარქიისათვის მიენიჭებინათ სახელი ფაზისი (იხ. ჯანაშია 2016). შემდგომში გადაკეთდა მოთხოვნა ორივე სახელის შენარჩუნების თაობაზე, რაც გამოწვეული იყო მუსხელიშვილის დასკვნით, სადაც ეწერა, რომ სახელით ფოთი ქალაქი, საუკუნეების განამჯლობაში მოიხსენიებოდა (იხ. ალექსიძე 2018, N 32, 6). ისტორიულ არტიკულაციასთან ერთად, ფოთის ფაზისური ნარატივი გამოხმაურებას სოციალურ პრაქტიკაში ჰპოვებს, რომელიც საბჭოთა პერიოდის გამოცდილებასთან ასოცირდება.

ფაზისი აღზევებისა და დაცემის გამოცდილების მქონე ქალაქია, რომელიც საბჭოთა კომუნიზმში განსხეულდა. ფაზისი, ბუნებასთან ინდუსტრიული ძალის სისტემური დაპირისპირების ხელსაყრელი არგუმენტი იყო. ფოთის მიმდებარე ტერიტორიაზე ჭაობების დაშრობის პროცესი საბჭოთა არტიკულაციით, ძველი ფაზისის ახალ ფაზისად აღზევების, ჭაობიანი ფოთის განახლების ლეგიტიმაციის შესაძლებლობა იყო. ახალმა ცხოვრების წესმა, ახალი ნარატივების აუცილებლობა შექმნა. ამ პროცესში, ადგილობრივი ელიტა ცდილობს მიმდინარე ურბანული

ტრანსფორმაცია დაუკავშიროს ფაზისს, რომელიც საბჭოთა ცოცხალი მეხსიერების ნაწილიცაა. ადგილობრივი პოსტ-საბჭოთა ელიტა ცდილობს ახალი ნეოლიბერალური გარემო ქალაქში, ფაზისის სიმბოლური იდეალების გამგრძელებლად წარმოაჩინოს. თუმცა, საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა იდეალებია თავად გადაფასების პროცესში, რაც ანტიკურ ურბანულ ნარატივს ეკლექტურად წარმოადგენს.

ფოთში ეთნოგრაფიული კვლევის ჩასატარებლად პირველად 2019 წელს ჩავედი. სადისერტაციო პროექტის მომზადების პროცესში, ინფორმაცია, რომელიც ქალაქის შესახებ გამაჩნდა, ეყრდნობოდა სახელდახელოდ მოძიებულ სამეცნიერო და საარქივო მასალებსა და ელექტრონულ რესურსებს, რომელთა დიდ ნაწილში, ფოთის ფაზისური ასოციაციები ერთხელ მაინც იყო ნახსენები. სადისერტაციო პროექტი ურბანული ხილვადობისა და მეხსიერების კონსტრუირების პროცესს შეეხება, ამიტომ საველე კვლევის ერთ-ერთ ამოცანად ფაზისური ნარატივების სოციალური რეფლექსიების შესწავლა დავისახე. კვლევის დროს გამოჩნდა, რომ ფაზისური ნარატივები ცოცხლობს ინფორმაცია მეხსიერებაში და აღქმად პრაქტიკაში: მაგალითად, ფაზისის ქუჩა,²⁷ პრემია „ფაზისი“²⁸ რესტორანი ფაზისი, საზოგადოებრივი სკოლა ფაზისი, ფაზისობის დღესასწაული, ცეკვის ანსამბლი ფაზისი, მეთევზეთა კლუბი ფაზისი და ასე შემდეგ.

ქალაქში, ჩემი პირველი საკვლევი ვიზიტისას, სამხრეთ-დასავლეთ მაგისტრალიდან შევედი. ქალაქის შესასვლელში, ავტობუსის მოლოდინში, ჩემს წინ მანქანა გაჩერდა, რომლის მძღოლმა ფოთამდე გაყვანა შემომთავაზა. გზაში ფოთში ვიზიტის მიზეზი გამომკითხა და როდესაც კვლევითი ინტერესების შესახებ გაიგო, აღფრთოვანებულმა დაიწყო საკათედრო ტაძრის, ფოთის ნიკოლაძისეული პერიოდისა და ფაზისური ამბის გახსენება. ეს მამაკაცი, კვლევის პირველი ინფორმანტი გახდა.

„ფოთი უძველესი ქალაქი რომაა ეს ამბავი ყველამ იცის.

27 ამ ქუჩზე 1990-იან წლებში მდებარეობდა ფოთის ტელეკომპანია ფაზისი, 2002 წელს შენობა დაინვა

28 ფოთის განვითარების საქმეში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისთვის, გაიცემა 2021 წლიდან

ფაზის ეძახდა მაშინ მთელი მსოფლიო. აყვავებული ქალაქი იყო ფაზისიო ამბობენ, ისტორიკოსებსაც უთქვამთ და ჩვენი ხალხის გადმოცემითაც ასეა. კომუნისტების დროს თუ კი რამე იყო თურმე, ყველაფერს ფაზისს და კოლხიდას ეძახდნენ, მამაჩემიდან ვიცი. კომუნისტებით, ფაზისს აღორძინებდნენ ამ ქალაქში და იმიტომ ერქვა ყველაფერს ფაზისიო. კარგი ვერაფერი გამოუვიდათ, ვერც იმათ და ვერც ახლანდელებს. ვერ არის ახლანდელი ფოთი ძველი დიდებულების გამგრძელებელი. ყველაფერი, რა დიდებულებაც აქვს ქალაქს, პორტში ხვდება. ეს პორტი კიდევ ბიზნესმენებისაა, ხალხის სიკეთეს არავინ ფიქრობს. მემგონი ისევ კომუნისტები სჯობდნენ, მაშინ იმის შიში მაინც არ გექნებოდა სამსახურს დაკვარგავო“ (ინტერვიუ 1: 5.12.2019).

ფაზისის რეპრეზენტაცია, რომელიც სხვადასხვა იდეოლოგიის შესაფასებლად გამოიყენა პირველმა ინფორმანტმა, ჩემთვის ქალაქთან დაკავშირებული შემდგომი კითხვების ფორმირების საბაზი გახდა. ისტორიული წყაროებიდან ჩემთვის ცნობილი მოსაზრება, რომ ფაზისი შესაძლოა ფოთი არ ყოფილიყო, ინფორმანტებს გავაცანი მათი შეფასებების მოსასმენად. როდესაც ვიკითხე - ამბობდნენ ფაზისი შეიძლება მთლად ფოთი არ ყოფილიყო-თქო - 70 წლამდე ქალბატონმა, რომელიც საკათედრო ტაძარში შემთხვევით შემხვდა, კრებსითად გამოხატა საერთო მოსაზრება, რომელიც ინფორმანტთა შეხედულებებს აჯამებს.

„ფოთი რომ ფაზისია ეს ახალი ამბავი არაა, დადასტურდა. დიდი მცოდნე ხალხი იძახდა, ახლა კი არა, კომუნისტებიდან მოყოლებული, რომ ჩვენი ქალაქი არის ძველი ფაზისი. თუ ვინმე აქ ჩამოდიოდა ნასწავლი, განათლებული, ხელისუფალი, ყველა ფოთის და ფაზისობის მოქმელი იყო. ხმები მაშინაც დადიოდა, შეიძლება სხვაგან იყოსო, მაგრამ ფაზისი რომ ფოთია ამას ბევრი თქმა არ უნდა, რესტორანი გინდა, ძველი შენობაა თუ ახალი, ყველაფერს ფაზისის სახელი ჰქვია, ეს რომ სიმართლე არ იყოს ხომ არ დაარქმევდნენ?“ (ინტერვიუ 2: 8.12.2019).

კვლევის დროს ინფორმანტებთან ვსვამდი შეკითხვას უნდა ერქვას თუ არა ფოთს ფაზისი, რის შესახებაც არაერთგვაროვან

პასუხებს ვიღებდი. შეკითხვამ განსაკუთრებით წინ წამოსწია საბჭოთა პერიოდის ეკონომიკური კეთილდღეობისადმი სენტიმენტები და თანამედროვე ურბანული, სივრცითი პრივატიზაციისადმი დამოკიდებულებები:

„მე მგონია, რომ მთავარია ამ ქალაქს მიხედონ და მნიშვნელობა არ აქვს ფოთი ერქმევა თუ ფაზისი. რომ თქვან რომ ამით მოგვარდება რამე ფოთისთვის და ფოთელებისათვის, კიდევ იტყვი, რომ შეცვალონ. სახელის გამოცვლას შინაარსი რომ გამოსცვლონ ხომ აჯობებს?“ (ინტერვიუ 4: 20.07.2020).

„ფოთისთვის ფაზისის დარქმევა ალბათ აჯობებს. ფაზისი ისტორიულ სახეს დაიბრუნებდა. თუმცა, სანამ ქალაქს თავისი ფუნქცია არ ექნება, რა აზრი ქვს? ალბათ ბევრი რამე იქნება შესაცვლელი“ (ინტერვიუ 3: 17.07.2020).

„არ ვეთანხმები ფაზისის დარქმევას, რატომ დავბრუნდეთ ანტიკურ ხანაში? მაგრამ მაშინ ქალაქი აყვავებული იყო, ახლა აღარავინ ფიქრობს ქვეყნის საზღვაო ჭიშკარზე. სახელის შეცვლას ხალხის ცხოვრება შეცვალონ აჯობებს, რომ საკუთარი შემოსავალი მოხმარდეს ამ ქალაქს“ (ინტერვიუ 6: 30.01.2021).

„ფაზისი რესტორანი იყო კარგი, როცა ვსწავლობდი და ვმუშაობდი. ჯერ გემთმშენებელი ქარხანა უნდა აამუშაონ და ხალხს მიეცეს სამუშაო ადგილები და მერე აჯობებს სახელის შეცვლაზე ფიქრი“ (ინტერვიუ 5: 7.09.2020).

„ისე გამოიყურება ფაზისი, უძველესი ქალაქი, როგორც უნინ. როგორც არ უნდა გამოიყურებოდეს, მას თავისი ხიბლი და ემზი აქვს. მაგრამ, კომუნისტების დროს უფრო ლამაზი იყო ფოთი ვიდრე დღეს. წინსვლის მაგივრად უკან მიდის ყველაფერი. კომუნისტები თუ ეძახდნენ ამ ქალაქში რამეს ფაზისს ის სახელსაც ამართლებდა და საქმესაც. ხალხი მართლა ფიქრობდა, რომ ყველაფერი მათ ხმარდებოდა. ძველი, საბჭოთა დროინდელი ფოთი თითქოს უფრო თბილია და გულთან ახლოს არის, ვიდრე დღევანდელი“ (ინტერვიუ 8: 8.01.2022).

„ახლანდელ ფოთს ვერ ვცნობ, შეიცვალა სახე. ვერ ვიტყვი, რომ გალამაზდა, რადგანაც აირია ძველი და ახალი სტილი. ვერ

ეგუება ფოთი გადაკეთებას, ფაზისი ფაზისად უნდა დარჩენილიყო. კომუნისტების დროს ფაზისი და ფოთი ნამდვილად ერთი იყო, საქმით იგრძნობოდა ეს. ქალაქში იყავი თუ მის შემოგარენში მის ძველ და ახლანდელ სიოს გრძნობდი. ახლა თითქოს მნიშვნელობისგან დაცლილი სიო დაქრის ქალაქში, რომელიც პორტის მფლობელების საქმის სასიკეთოდ უბერავს“ (ინტერვიუ 7: 7.01.2022).

„ძალიან კარგად მახსოვს ის დღე, როცა არგონავტები ჩამოვიდნენ და მათ საპატივცემულოდ გაიმართა ქალთა ფეხბურთი. მეგობრებთან ერთად ვთამაშობდი, ტიმ სევერინიც დაესწრო. გვიყვებოდნენ ძველი არგონავტების ფაზისში გავლილ გზაზე. ყველას სჯეროდა, რომ ტიმ სევერინმა ძველი ფაზისის და არგონავტების გზები გააცოცხლა. დიდი ამბავი იყო ქალაქში, მორვაგზაზე ხალხის არ ეტეოდა“ (ინტერვიუ 5: 7.09.2020).

ფაზისის ანტიკური ნარატივის ფორმირება ისტორიულ გამოცდილებასთან ერთად (მოცემულობა, რომ ფაზისი ნამდვილად არსებობდა), პოლიტიკურ და სოციალურ ცვლილებებთან (საბჭოთა ინდუსტრიალიზაცია, ნეო-ლიბერალური ტრანსფორმაცია) არის დაკავშირებული.

მეოცე საუკუნის მოდერნულობის პერიოდმა, საბჭოთა ინდუსტრიალიზაციამ და ღირებულებების ტოტალური კონტროლის მექანიზმმა, ანტიკური ფაზისური ნარატივი, „თხრობის გამოგონების“ მეშვეობით, ფოთის ურბანულ სივრცეში გამოკეტა და მისი მცხოვრებლებისთვის, იდეოლოგიური ხილვადობის ალევორიად ჩამოაყალიბა.

პოსტსაბჭოთა ცვლილებები, რომელიც ადამიანთა ყოველდღიურობას შეეხო, კონტროლს დაქვემდებარებულ ფაზისურ ნარატივსაც მისწვდა, რომლის გადაფასება ახალი ნეოლიბერალური იდეოლოგიის ფორმირებას დაემთხვა. ბრიგენტისთვის (2010) ხილვადობის რეჟიმები იდეოლოგიურ კონტექსტზე დამოკიდებული სოციალური აქტივობაა, რომელიც დანახვაში, შეხედვაში და აღქმაში ვლინდება. ფოთის ფაზისური ნარატივი, როგორც მეხსიერების მაფორმირებელი, სხვადასხვა იდეოლოგიურ კონტექსტში ხილვადობის მედიუმს

წარმოადგენს, რომელიც ანტიკური, საბჭოთა-სოციალისტური და ნეოლიბერალური იდეოლოგიების გამტარია (იხ. Brighenti 2010, 2-4; 110-125).

ნაშრომში ნეოლიბერაიზმი გაგებულია პოლიტიკური იდეოლოგია, რომელიც იყენებს ურბანულ ნარატივებს, როგორც ეროვნულ საშუალებებს, რომ მოახდინოს საკუთარი ურბანული ხილვადობის ლეგიტიმაცია ქალაქის მოსახლეობაში. თანამედროვე პრაქტიკაში, ფოთის ფაზისური ნარატივის ოფიციალური ეროვნული და ნეოლიბერალური იდეოლოგიური ლეგიტიმაციის გარდა, ყოფითი, საბჭოთა სენტიმენტალური დატვირთვა გააჩნია, რადგანაც ახალი, საბაზრო ეკონომიკური სისტემა ვერ სთავაზობს ადგილობრივებს კეთილდღეობის გარანტიებს.

ფაზისური ნარატივის თხრობის სამი ვარიანტია ხილული თანამედროვე სოციალური პრაქტიკისათვის: 1. ფორმაციულ-კონსტრუქციული 2. ანალიტიკურ-შეფასებით 3. პრაქტიკულ-სივრცითი. სამივე ვარიანტი გამოყენებული იქნა როგორც საბჭოთა კომუნისტური, ისე ახალი ნეო-ლიბერალური იდეოლოგიის მიერ, რათა მოეხდინა ქალაქში მათ მიერ წარმოებული პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების სისწორე.

1. ფორმაციულ-კონსტრუქციული თხრობა საბჭოთა და პოსტ-საბჭოთა პროცესების ფორმაციას ანტიკური იდეების საწყისებში ეძებს და იდეოლოგიურ აღბეჭებას უძველეს ბერძნულ-ქართულ სოციო-ეკონომიკურ ურთიერთობებთან აკავშირებს, რომელიც იდეოლოგიური ცვალებადობის მიუხედავად მსგავსია, თუმცა სხვადასხვა ხილვად პოლიტიკური საფარველით (საბჭოთა-სოციალისტური იდეოლოგია და ნეოლიბერალიზმი). 2. ანალიტიკურ-შეფასებითი თხრობა აკადემიური დღისწესრიგის ნაწილია, რომელიც ეყრდნობა საბჭოთა გამოცდილებას, რა დროიდანაც იწყება ფაზისის ურბანული ხილვადობის პრაქტიკაში გადმოტანა და მისი ურბანული რეჟიმისადმი დაქვემდებარება, რომელიც ფოთში მიმდინარე პროცესებს ადგილობრივებისათვის ხილვადს და აღქმადს ხდის. პოსტსაბჭოთა პერიოდში ანალიტიკური თხრობა ქართულ სახელმწიფოებრივ დისკურსს ებმის და ცდილობს საბჭოთა თხრობის მანერა მოაშოროს „დაბინძურებულ“ ანტიკურ ნარატივს.

დანამედროვე იდეოლოგიური პრაქტიკისათვის ხილვადობის ლეგიტიმური გამგრძელებელი არა საბჭოთა იდეოლოგია, არამედ თანამედროვე სახელმწიფოა, სადაც ურბანული ნარატივები, (იდეაში) გამოგონებული თხრობის გადაფასებას ექვემდებარება. თუმცა, გადაფასებაც თხრობის გამოგონების ტექნიკის ნაწილია და ისტორიული ჭეშმარიტების აღდგენის სახელით მოქმედებს. რაც არ უნდა ერქვას მას, თანამედროვე პროცესების გათვალისწინებით, იგი ცდილობს ფოთის ფაზისურ ხილვადობის გარდა, საბჭოთა პერიოდშივე არგუმენტირებული ალტერნატიული ფაზისური ნარატივი დაუპირისპიროს, როგორც ახლებური ხილვადი მარკერი. 3. პრაქტიკულ სივრცითი თხრობა ყოველდღიურობის, კომუნალური ყოფის ნაწილია, რომელსაც არ აინტერესებს შეთავაზებული იდეოლოგიური აღქმის კატეგორიები. მისთვის ურბანული ნარატივები წარსულისა და აწმყოს გადაფასების მექანიზმებია. თანამედროვე ფოთის ეკონომიკა, პრივატიზებულ, ბიზნეს-ფასადებში ჩასმულ ქალაქურ მოზაიკებთან და ფაზისურ ნარატივიზაციასთანაა დაკავშირებული, რაც ყოფისთვის გაუგებარია. რადგან, საბჭოთა ფაზისური ურბანული ხილვადობა ადგილობრივებს მეტ სიკეთეს სთავაზობდა, ვიდრე ამას თანამედროვე ფოთის საქალაქო ყოფა სთავაზობს. ფაზისი, როგორც აყვავებული, აღორძინებული ქალაქი ადგილობრივებისათვის, საბჭოთა ეკონომიკურ სენტიმენტებთან უფროა დაკავშირებული, ვიდრე თანამედროვე ეროვნულ დისკურსთან, რომელიც ნეო-ლიბერალური იდეოლოგიითაა დატყვევებული და ადგილობრივთა კომუნალურ ყოფას ვერ აორგანიზებს.

დამონშებული ლიტერატურა

აბრალავა 2013 - აბრალავა ზ., „კულტურის აღორძინება ფოთიდან უნდა დავიწყოთ“, საქართველოს რესპუბლიკა 6.03.2013 N 42 (7169), 15.

ალექსიძე 2018 - ალექსიძეს., „ახალი სახელწოდება საქართველოს რუკაზე?“, საქართველოს რესპუბლიკა, 1.04.2018, N 43 (8444), 6.

ახალგაზრდა კომუნისტი 1940 - ახალგაზრდა კომუნისტი „ფოთი, კოლხიდის ქალაქი“, ახალგაზრდა კომუნისტი 13.10.1940, 4.

ახალი კოლხეთი 1974 - ახალი კოლხეთი დაარსდა, ფაზისის სახალსო აკადემია, ახალი კოლხეთი 28.09.1974, 1.

ახალი კოლხეთი 1985 - ახალი კოლხეთი გვიხმობს საქალაქო დღესასწაული, ახალი კოლხეთი 26.09.1985, N 115, 1.

ახალი კოლხეთი 1984 - ახალი კოლხეთი ტიმ სევერინი ფოთში, ახალი კოლხეთი 24.07.1984, N 89, 1.

ბერძნიშვილი 1944 - ბერძნიშვილი მ. „ღევონდის ცნობა ფოთის შესახებ“, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები XXVI, 201-222, ჰუმანიტარული მეცნიერებანი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

გამყრელიძე 2003 - გამყრელიძე გ. „ქალაქ ფასისის ადგილმდებარეობისა და დეფინიციის საკითხისათვის“, იბერია-კოლხეთი, საქართველოს ანტიკური პერიოდის არქეოლოგიურ გამოკვლევათა კრებული, #1, 2003, ძიებანი, დამატებანი, IX.

გუჯეჯიანი 2013 - გუჯეჯიანი რ ბათუმთან დაკავშირებული სოციალურ-კულტურული ასპექტები თურქეთელ ქართველთა ტრადიციულ ყოფაში. კრ. ბათუმი - წარსული და თანამედროვეობა, მეოთხე საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, 296-304.

გუჯეჯიანი 2017 - გუჯეჯიანი რ ისტორიის რეპრეზენტაციის ეთნოლოგიური ასპექტები. სტამბოლი ქართული ხელოვნების სახლი

დონაძე 1993 - დონაძე დ. ქალაქური მოზაიკა, ფოთისმოამბე 11.02.1993, 2.

ლორთქიფანიძე, მიქელაძე 1972 - ლორთქიფანიძე ო., მიქელაძე თ. „ფასისის ისტორიულ-არქეოლოგიური შესწავლის პრობლემა“, 17-36 სამეცნიერო სესია მიძღვნილი ქალაქ ფასისის ლოკალიაციის პრობლემისადმი, მოხსენებები, ჩიტაია გ. (რედ.) გამომცემლობა „მეცნიერება“.

მინდელი 1993 - მინდელი ო. გადავაქციოთ ფოთელთა ბრუნვის საგნად, ფოთის მოამბე 15.04.1993, 4.

ნადარაია 2005 - ნადარაია ნ. ცოტნიედელობა - ფარი და მახვილი ერთიანი საქართველოსი“, ცოტნიედელი, ტ. I, 111, ფაზისის საერო აკადემიის სამეცნიერო სესიების მასალები, ნადარაია ნ., ნურნუშია ლ. (რედ.), თბილისი-ფაზისი 1996-2005.

ნუცუბიძე 1957 - ნუცუბიძე ი. „ოქტომბრის მზის ქვეშ განახლებული კოლხეთის მიწაზე“, ახლგაზრდა კომუნისტი, 16.10.1957 N 129, 2.

ობოლაძე 2019 - ობოლაძე ნ. ვახტანგ ლიჩელის მესამეტე თეორია, თბილისის უნივერსიტეტი 24.11.2019.

პაჭკორია 1970 - პაჭკორია მ. ნაშრომი ქალაქ ფაზისის ისტორიისათვის, ახალი კოლხეთი 23.07.1970, N 87, 3.

როდოსელი 1948 - როდოსელი ა. „არგონავტიკა“, ბერძნულიდან თარგმნა აკაკი ურუშაძემ, სახელმწიფო გამოცემა, თბილისი.

რუხაძე 2001 - რუხაძე ჯ. „ნარკვევები დასავლეთ საქართველოს უძველესი და ძველი ისტორიის შესახებ“, კავკასიის ხალხთა მეცნიერებათა აკადემია რედ. გაგულაშვილი ი. ISBN 99926. 51-33-4.

საქართველოს რესპუბლიკა 1993 - საქართველოს რესპუბლიკა 1,3.

ქამუშაძე 2017 - ქამუშაძე თ., ქალაქის სახის ფორმირება და პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაციები (ქ. რუსთავის მაგალითზე). ანთროპოლოგიის დოქტორის (PhD) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია, თბილისი.

ქოიავა 1981 - ქოიავა ი., სახალხო დღესასწაული „ფაზისობა“, ახალი კოლხეთი 23.05.1981, N 62, 2.

ქოიავა 1989 - ქოიავა ი., ფოთი ფოთად უნდა დარჩეს, ახალი კოლხეთი 15.06.1989, N 70, 3.

ყაუხჩიშვილი 1957 - ყაუხჩიშვილი თ., სტრაბონის გეოგრაფია, თბილისი.

ყუხჩიშვილი 1964 - ყუხჩიშვილი ს., რას გვიამბობენ ძველი ბერძნები საქართველოს შესახებ, თბილისი.

ჩიტაია 1984 - ჩიტაია გ., არგონავტების ნაკვალევზე, ახალი კოლხეთი 19.07.1984, 87, 3.

ჩხეიძე 2005 - ჩხეიძე რ., ჩემო საყვარელო ფაზისელებო!“ ცოტნიედელი, ტ. I, 212, ფაზისის საერო აკადემიის სამეცნიერო სესიების მასალები, ნადარაია ნ., წურწუშია ლ. (რედ.), თბილისი-ფაზისი 1996-2005.

ხუციშვილი 2021 - ხუციშვილი ქ., „მეხსიერების ადგილების ტრანსფორმაცია: მემორიალთა ახალი მნიშვნელობებით დატვირთვა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, ქრონოსი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ჟურნალი, „მერიდიანი“, N 2, 198-209.

ჯანაშია 2016 - ჯანაშია ე., „ფოთი, ფაზისი, მერი, ხობობი, გერონტიდაიგივენი“, Press.ge თავისუფალისტიცვა, 16.12.2016 <http://www.tspress.ge/ka/site/blog/15619/>.

ჯანელიძე 1973 - ჯანელიძე ვ., „ფასისის ლოკალიზაციის გეოგრაფიული ასპექტები“, სამეცნიერო სესია მიძღვნილი ქალაქ ფასისის ლოკალიზაციის პრობლემისადმი, 5-16, მოხსენებები, ჩიტაია გ. (რედ.) გამომცემლობა „მეცნიერება“.

ჯაფარიძე 2010 -ჯაფარიძე ა., „ბერძნულ-რომაული წყაროები კოლხეთისა და ლაზიკის შესახებ“, სვეტიცხოველი 2010, N. 1, 40-104, ჯაფარიძეანანია (რედაქტორი).

Assmann, Shortt 2012 -Assmann A. & Shortt L.,Memory and Political Change: Introduction, in Memory and Political Change Aleida Assmann Linda Shortt (Eds), 1-14.

Assmann 2008 -Assmann J., “Communicative and Cultural Memory”, In Original veröfentlichung in Astrid E. & Ansgar N. (eds), Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook, Berlin, New York,109-118.

Brightenti 2010 -Brightenti A. M., Visibility in Social Theory and Social Research. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230282056>.

Erbey 2017 - Erbey D. "Changing Cities and Changing Memories: The case of Taksim Square, Istanbul", *International Journal of Culture and History*, Vol. 3, No. 4, December 2017 pp.203- 212.

Halbwachs 1992 - Halbwachs M., *On Collective Memory*, The University of Chicago Press ISBN 10: 0226115968.

Hobsbawm 1983 - Hobsbawm E., Introduction: The Invention of Tradition, in Hobsbawm Eric & Ranger Terence (eds.) *The Invention Of Tradition*, Cambridge University Press, 1-14

Lawson 2001 - Lawson B., *The language of space*. Architectural Press. Elsevier Amsterdam.

Lawrence, Low 1990 - Lawrence, D. L. & Low, S. M *The Built Environment and Spatial Form*, *Annual Review Anthropology*. 1990. 19: 453-505.

Nora 1989 - Nora P., "Between Memory and History: Les Lieux de Memoire" *Representations*, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory Spring, 1989, pp. 7-2.

Özarslan 2003 - Özarslan N. "Understanding the historic city", in *Existics* Vol. 65, no: 391/392/393, pp. 254 – 261.

White 2006 - White G. Epilogue: Memory Moments, in *Ethos*, Vol. 34, No. 2, Special Issue: The Immanent Past (Jun., 2006), pp. 325-341.

Boris Komakhidze

URBAN VISIBILITY OF THE ANCIENT PHASIS: MEMORY TRANSFORMATION IN THE GEORGIAN CITY OF POTI

This article traces the recently undergone memory transformation processes in the Georgian city of Poti. The overall rethinking tendencies of understanding one of Poti's master

narratives are related to the ancient city of Phasis, which is a source of various ideological modifications. Urban regimes, which are responsible for organizing city settings, empower their presence in the area through the reinterpretation of the master narratives of the constructed area. Hence, ideas and values become material, tangible, and livable, as well as remembered. The shaping of institutional memory through political and practical social experiences absorbs the functional arenas for public reflections and/or representations. To explain recent social processes, official power usually adopts historical events and embeds them into the material landscape. Thus, my article concerns the Georgian city of Poti as a domain of visibility where antique historical narratives have been materially manifested by people and architecture. Here I am trying to understand different ideological traces of the ancient narrative of Phasis, which used to be strongly used by Soviet politics to empower its presence in the city of Poti. This narrative was used to legitimize the ongoing industrialization politics of the Soviets. The main task is to apprehend the social reflections of the Phasis narrative in terms of recent neoliberal undertakings in the city of Poti. In this paper, the urban environment of Poti is acknowledged as a social unity, and coherently, its memory frame is the narrative of antique Phasis. This narrative is not merely an antique historical memory but rather a memorial idea of the manifestation of different systems and their social reflections. In the 1990s, when the Soviet system collapsed, the new Georgian republic adopted the Phasis narrative, which gave rise at the same time to the manifestation of the neo-liberal economic system in the city.

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი**

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის
ინსტიტუტის საქართველოს ეთნოლოგიის განყოფილება**

**მასალები
საქართველოს
ეთნოგრაფიისათვის**

III (29)

თბილისი

2022

**Ivane Javakhishvili Tbilisi State
University**

**Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology
Department of Ethnology of Georgia**

**MATERIALS
FOR GEORGIAN
ETHNOGRAPHY**

III (29)

**Tbilisi
2022**

რედაქტორი: დოქტ. ქეთევან ხუციშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი)

რედაქტორები: დოქტ. ნინო მინდაძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი), დოქტ. გიორგი ჭეიშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი), დოქტ. ნინო აბაკელია (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი), დოქტ. ქეროლ ფუშე (ედინბურგის უნივერსიტეტი), დოქტ. სუზანე ფელინგსი (ფრანკფურტის გოეთეს უნივერსიტეტი), დოქტ. ვალერი ვაშაკიძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი)

რეცენზენტები:

დოქტ. თამილა ლომთათიძე (ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

დოქტ. მირა მარკოვა (სოფიის ნმ. კლიმენტ ორჰიდელის უნივერსიტეტი)

დაიბეჭდა შპს „პრინტჯეო“-ში

ISSN 2667-9582

Editor: Dr. Ketevan Khutsishvili (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute of History and Ethnology)

Edotorial Board: Dr. Nino Mindadze (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute of History and Ethnology), Dr. Giorgi Cheshvili (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute of History and Ethnology), Dr. Nino Abakelia (Ilia State University), Dr. Carole Faucher (The University of Edinburgh), Dr. Susanne Fehlings (Goethe Universsity Frankfurt), Dr. Valeri Vashakidze (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute of History and Ethnology).

Reviewers:

Dr. Tamila Lomtadze (Batumi Shota Rustaveli State University)

Dr. Mira Markova (Sofia University St. Kliment Ohridski)

Published by LTD „PrintGeo“

ISSN 2667-9582

კრებული “მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის” (მსე) განკუთვნილია დარგის სპეციალისტებისა და ეთნოლოგია-ანთროპოლოგიის თემატიკით დაინტერესებული საზოგადოების ფართო წრისთვის. წინამდებარე ტომი მოიცავს თემატურად მრავალფეროვან საკითხებს. თეორული, დესკრიფციული თუ ეთნოგრაფიულ მასალაზე დაფუძნებული სტატიები მკითხველს სთავაზობენ საინტერესო და ახლებურ მიდგომებს, ახალ მასალას და მნიშვნელოვან დასკვნებს. მკითხველი გაეცნობა ახალგაზრდა, დამწყები მკვლევრების შრომებსაც საქართველოს ეთნოგრაფიული ყოფის სხვადასხვა საკითხის შესახებ.

The volume of «Materials for Georgian Ethnography» (MSE) is intended for specialists in the field and a wide circle of society interested in topics of ethnology-anthropology. The present volume covers a wide range of themes. The articles based on theoretical discourses, descriptive manner or original ethnographic data offer the reader interesting and novel approaches, new material and important conclusions. The reader will also get acquainted with the works of young researchers on various issues of the ethnographic being of Georgia.

შინაარსი

ნინო აბაკელია	10
ნადირობასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვან სისტემების კვლევა კავკასიურ რწმენა-წარმოდგენებში, პრაქტიკასა და არტეფაქტებში	
ნანული აზიკური	26
ცხვრის სწეულებანი და მკურნალობის ხალხური საშუალებანი	
ქეთევან ალავერდაშვილი	38
ილორის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია და მასთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები	
ელენე ბერაია	56
ბრონისლავ მალინოვსკის დღიური და მევირიული კვლევის პრობლემები ანთროპოლოგიაში	
თეიმურაზ გვიმრაძე	66
ქართვალთა ძველი საბრძოლო ხელოვნება „მუშაბითი“	
თეონა გონჯილაშვილი	75
მირიან ხუციშვილი და ქართული ეთნოგრაფიული ფილმი	
როზეტა გუჯეჯიანი	82
ქართულ ხალხურ დღესასწაულთა კვლევის ისტორია, წყაროთმომცოდნეობითი ბაზა და ტიპოლოგია	
გიორგი ვახტანგაშვილი	108
თანამედროვე ანთროპოლოგიური ეპისტემოლოგია: ლოკალური ცოდნის სისტემების კონსტრუქცია და მათი ანალიზი (ტონი ლ. შაითჰედისა და მარგარეტ ლ. კომპტის პარადიგმების მიხედვით)	

ბორის კომახიძე	133
ფაზისის ურბანული ხილვადობა: მეხსიერების ტრანსფორმაცია ქალაქ ფოთში	
მკვა მათიაშვილი	156
უშვილოთა შიმნე სალოცავი – უძო	
გიორგი მამარდაშვილი	163
ქართული მევენახეობა-მელვინეობის საკითხები (სამეგრელო)	
ნინო მინდაძე	179
ტრადიციული ქართული სამედიცინო კულტურა და თანამედროვეობა	
თეონა მინდიაშვილი	194
მესაქონლეობის ტრადიციები თუშეთში: ძველად და ახლად	
ლელა ნებიერიძე	205
ბავშვთა დაავადებათა მკურნალობა იმერეთში	
თინათინ სომიაშვილი	210
საბჭოთა და პოსტაბჭოთა ყოფა დაბა ლაითურის მაგალითზე	
ნინო ჩირგაძე, ელისო ჭელიძე	223
ეჭივისა და ჰაცინების ურთიერთობის საკითხისათვის ჭვემო იმერეთის ეთნოგრაფიული მასალის მიხედვით	
ქეთევან ხუციშვილი	239
ისტორიული ეთნოლოგიის კვლევის მიდგომები	

Content:

Nino Abakelia	10
THE STUDY OF MEANING SYSTEMS ASSOCIATED WITH HUNTING IN THE CAUCASIAN BELIEFS, PRACTICES AND ARTIFACTS	
Nanuli Azikuri	26
THE FOLK REMEDIES FOR THE SHEEP TREATMENT	
Ketevan Alaverdashvili	38
ILORI CHURCH OF ST. GEORGE AND BELIEFS RELATED TO IT	
Elene Beria	56
BRONISLAW MALINOWSKI'S DIARY AND PROBLEMS OF EMPIRICAL RESEARCH IN ANTHROPOLOGY	
Teimuraz Gvimradze	66
"MUSHAITI" - THE OLD MARTIAN ART OF GEORGIANS	
Teona Gonjilashvili	75
MIRIAN KHUTSISHVILI AND GEORGIAN ETHNOGRAPHIC FILM	
Rozeta Gujejani	82
THE RESEARCH HISTORY, SOURCES AND TYPOLOGY OF GEORGIAN FOLK HOLIDAYS.	
Giorgi Vakhtangashvili	108
CONTEMPORARY ANTHROPOLOGICAL EPISTEMOLOGY: CONSTRUCTING AND ANALYZING LOCAL KNOWLEDGE SYSTEMS (BASED ON THE PARADIGMS OF TONY L. WHITEHEAD AND MARGARET LE COMPTE)	

Boris Komakhidze	133
URBAN VISIBILITY OF THE ANCIENT PHASIS: MEMORY TRANSFORMATION	
Maka Matiashvili	156
UDZO – THE PROTECTIVE SACRED SITE OF CHILDLESS COUPLES	
Giorgi Mamardashvili	163
CONCERNING SOME ISSUES OF VITICULTURE AND WINEMAKING (SAMEGRELO)	
Nino Mindadze	179
TRADITIONAL GEORGIAN MEDICAL CULTURE AND MODERNITY	
Teona Mindiashvili	194
THE CATTLE BREEDING TRADITIONS IN TUSHETI: IN THE PAST AND PRESENT	
Lela Nebieridze	205
TREATMENT OF CHILD DISEASES IN IMERTI	
Tinatin Soziashvili	210
SOVIET AND POSTSOVIET MODE OF BEING ON THE EXAMPLE OF LAITURI	
Nino Chirgadze, Eliso Chelidze	223
CONCERNING THE PROBLEMS OF DOCTOR-PATIENT RELATIONSHIP ACCORDING TO THE ETHNOGRAPHIC DATA OF KEMO IMERETI	
Ketevan Khutsishvili	239
RESEARCH APPROACHES IN HISTORICAL ETHNOLOGY	